

МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ДО УРОКІВ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

Важливе місце і значення у викладанні історії посідає робота вчителя і учнів з краєзнавчим матеріалом, під яким розуміють сукупність краєзнавчих відомостей, що залучаються для роботи на уроках.

Проблему джерел, видів краєзнавчого матеріалу та дидактичні умови їхнього ефективного використання розглядали дослідники М. Борисов, П. Іванов, І. Прус, В. Смірнов та інші.

На думку П. Іванова, учителю необхідно знати джерела краєзнавчої інформації і вміти ними користуватися, щоб вносити елементи краєзнавства в навчальний процес. Усі краєзнавчі джерела він поділяє на дві групи: документальні та живі. До документальних він відносить: «бібліографічні джерела, карти, книги, енциклопедичні словники, крайові навчальні посібники, офіційні друковані звіти, статистичні довідники, протоколи конференцій, періодичну пресу (газети, журнали, бюлетені), рукописні, архівні та музейні матеріали, а також гербарії, колекції, фото-кінодокументи, туристичні путівники. До живих джерел належать: місцеві жителі (особливо старожили), працівники органів державного і місцевого управління, спеціалісти, очевидці подій, наукові працівники, письменники, журналісти, кореспонденти, які володіють краєзнавчими матеріалами» [1, 36].

М.Ю. Костриця та В.В. Обозний, розглядаючи проблему класифікації краєзнавчих джерел, поділяють їх на речові, писемні та друковані, усні. Запропоновані класифікації краєзнавчої інформації розраховані на користування нею учителями-предметниками в середніх і старших класах.

На думку дослідників основними джерелами надходження краєзнавчого матеріалу є :

- краєзнавча література (науково-популярна, довідкова, художня);
- місцева преса, повідомлення місцевого радіо і телебачення;
- власні спостереження учителя та учнів за працею людей своєї місцевості;
- матеріали краєзнавчого музею, куточків;
- посібники, ілюстрації, розповіді старожилів про свій край.

Дидактичні умови ефективного використання краєзнавчого матеріалу:

- у процесі добору матеріалу необхідно дотримуватись критеріїв: науковості, доступності, багатофункціональності, емоційної насиченості та особистісної значущості для учнів;
- використання краєзнавчих відомостей має здійснюватись систематично цілеспрямовано;
- під час розробки методики використання краєзнавчого матеріалу необхідно враховувати пізнавальні можливості учнів, специфіку навчальних предметів та спиратись на пізнавальну активність учнів.

Під час підготовки до уроку з використанням краєзнавчого матеріалу

учитель повинен враховувати і такі важливі моменти:

1. Дійсність подій, які згадуються в отриманій інформації.

Для цього учителю історії необхідно добре ознайомитися з історією регіону, володіти інформацією про видатних історичних діячів та перебіг подій на різних етапах розвитку історії краю.

Це забезпечить реалізацію принципу історизму, науковості, об'єктивності тощо.

2. Доступність матеріалу.

Під час підготовки необхідно, щоб матеріал, який готується вчителем, відповідав віку і розвитку учнів. Тільки той матеріал, який доступний учням, може їх зацікавити і, тим самим, дати поштовх до подальшого і детальнішого вивчення історії краю.

3. Уміння правильно використовувати наявний краєзнавчий матеріал під час уроку, лекції, розповіді, бесіди.

Для цього вчитель повинен заздалегідь готуватися до такого уроку (самостійно, або організувати пошукову роботу учнів). У плані-конспекті того чи іншого уроку чітко визначити місце краєзнавчого матеріалу, продумати методи і прийоми його опрацювання учнями, передбачити засоби його використання.

4. Краєзнавчий матеріал повинен відповідати завданням і змісту шкільного курсу історії України. Учитель повинен ретельно добирати краєзнавчий матеріал, який відповідає історичному періоду, що вивчається, темі уроку.

Якщо краєзнавчий матеріал використовується на уроці, не присвяченому вивченню історії рідного краю, то учитель повинен чітко дозовано включати його у свою розповідь, щоб лише ув'язати цей матеріал із загальним навчальним матеріалом, розставити певні акценти своєї розповіді. Це допомагає підсилити ідейну спрямованість вивчення нового матеріалу, зробити тему більш доступною і слугує основою для міцнішого закріплення в пам'яті учнів нового матеріалу.

5. У процесі добору змісту краєзнавчого матеріалу важливим критерієм є його особистісна значущість для учнів.

Реалізація цієї вимоги забезпечується кількома критеріями:

- залучення учнів до добору краєзнавчого матеріалу для уроку. Так, учні можуть робити (за власним вибором) невеличкі повідомлення, добирати ілюстрації, виготовляти малюнки;
- вільний вибір учнями краєзнавчих об'єктів спостережень з наступним обговоренням у класі їх результатів;
- врахування учителем змісту і обсягу пізнавальних інтересів учнів.

Учитель повинен готуватися до уроків історії з використанням краєзнавчого матеріалу задовго до початку навчального року. Вивчаючи програму і теми курсу історії України в тих чи інших класах, він повинен чітко спланувати, який матеріал можна буде використати під час уроків, присвячених вивченню історії рідного краю, а який необхідно буде вплітати у канву уроків з історії України. Для цього він повинен мати чітке уявлення

про наявні джерела, у яких міститься краєзнавчий матеріал: які пам'ятки матеріальної культури є на території краю, які письмові джерела (рукописи, книги, стародруки, матеріали архівів, музеїв, періодична преса) відображають історію краю, які усні джерела (фольклор, дані топоніміки, ономастики, спогади) можна буде використати [2, 130].

Попередня робота починається із складання бібліографії письмових джерел. Причому у двох варіантах – для учителя та учнів.

Вносячи до бібліографічного списку певний художній, науковий, науково-популярний твори, архівні матеріали тощо, учитель відразу ж за допомогою умовних знаків повинен вказати, яку роль в його роботі буде відігравати дане писемне джерело та діапазон його використання.

Подібними знаками можуть бути:

ХТ – художній твір;

Д – документи;

АМ – архівні матеріали;

ПП – періодична преса і т.п.

Оформлення бібліографії слід проводити за певним зразком. Це може бути складена вчителем хрестоматія з курсу історії рідного краю, у якій необхідні уривки з письмових джерел були б підібрані до відповідних тем.

Одним із різновидів оформлення вчителем бібліографії могла би бути така:

Тема уроку	Автор і назва твору. Назва джерела. Позначення	Де, ким і коли видане. Де знаходиться	Короткий зміст	Роль даного джерела краєзнавчого матеріалу та масштаби його використання (питання теми уроку і буквенне позначення виду джерела)

Матеріальні джерела також облікуються вчителем. Одним із варіантів є розробка і виготовлення карти історичних пам'яток рідного краю. На ній біля населених пунктів, де розміщені пам'ятки історії та культури буквенними позначеннями, або якимись іншими спеціальними значками помічаються ці пам'ятки.

Проте доцільним є і каталог таких пам'яток. Його можна також оформити у вигляді таблиці:

Тема уроку	Вид пам'ятки. Її умовне позначення	Місцезнаходження	Короткий опис	Інформація про неї (зображення, опис тощо)	Масштаби використання на уроці (питання теми уроку, методи і способи його передачі)

Учитель може використовувати такі умовні позначення для матеріальних джерел історії рідного краю:

АП – археологічна пам'ятка;
ЕП – етнографічна пам'ятка;
ПА – пам'ятка архітектури;
ПК – пам'ятка історії та культури краю.

Подібним чином облікуються усні джерела історичного краєзнавства.

Проте є певні відмінності у складанні такого каталогу для учнів. Крім визначення виду джерела, учитель повинен дати учням пам'ятки опитування населення (детальніше див. Возна З.О. Історичне краєзнавство), перелік об'єктів і способів отримання необхідної інформації краєзнавчого характеру.

Важливим етапом попередньої роботи над основними джерелами історичного краєзнавства є робота, що проводиться безпосередньо напередодні уроку. «Готуючись до уроку, вчитель повинен провести відповідну роботу і над вибраними уривками, повинен підготувати їх для використання на уроці» – зауважує дослідниця Г.Цвікальська з приводу використання писемних джерел [3, 14].

І нарешті, останнє, на чому повинен зупинитися вчитель, готуючись до уроку – це визначення методів і прийомів, за допомогою яких краєзнавчий матеріал буде застосовуватися на уроках історії України.

Таким чином, підготовка до уроку історії з використанням краєзнавчого матеріалу повинна враховувати дійсність подій, які відбувалися у краї, доступність матеріалу, вміння правильно використовувати наявний матеріал під час уроку, цей матеріал повинен відповідати завданням і змісту шкільного курсу історії України.

Учитель повинен заздалегідь підготувати опис матеріальних, письмових і усних джерел історичного краєзнавства (скласти відповідні бібліографії, каталоги, описи, пам'ятки-інструкції тощо) і передбачити методику їх використання на відповідних уроках.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Иванов П.В. Основы школьного краеведения. – Петрозаводск, 1977. – 86 с.
2. Возна З.О. Історичне краєзнавство. – Умань: РВЦ «Софія», 2007. – 159 с.
3. Цвікальська Г.О. Використання художньої літератури на уроках історії. – К., 1958. – 124 с.